

УДК 338.2

В. О. Стойка,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та комерційного і трудового права,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань

ІННОВАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО СУСПІЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА

V. Stoyka,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
at the Department of Economics and business and labor law, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman

INNOVATION AS A FACTOR IN ENSURING THE EFFECTIVE SOCIAL PRODUCTION

У статті розглянуто нормативно-правову базу забезпечення інноваційної діяльності в Україні. Проведено аналіз стану фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Розглянуто особливості впровадження інновацій на промислових підприємствах. Визначено пріоритети державної політики у сфері інноваційної діяльності такі, як розвиток конкурентоспроможних наукомістких виробництв; стимулювання попиту на інноваційну продукцію; підготовка фахівців у сфері інновацій; налагодження внутрішніх та міжнародних зв'язків між науковими установами, представниками бізнесу та державними органами влади шляхом формування територій інноваційного розвитку (технопарків, інноваційних комплексів, кластерів тощо). Наведено приклади стимулювання розвитку інноваційної діяльності в окремих країнах світу. Запропоновано створити регіональні центри інноваційного розвитку, що дасть можливість підвищити ефективність проведення державної політики у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності та управління національними проектами.

The article touches upon the legislative and regulatory framework of innovative activity in Ukraine. The financial provision of innovative activity has been analyzed. The research includes the analyses of the peculiarities of introducing innovations in industrial enterprises. The author defined priorities of state policy in the sphere of innovative activity, such as: the development of competitive, science intensive productions; stimulating of the demand on innovative products; training specialists in the sphere of innovation; establishing domestic and international links between scientific organizations, businesses and state authorities through the formation of innovative development areas (technology parks, innovation complexes, clusters, etc.) Examples of stimulating innovative activity development in certain world countries have been selected. Proposed to create regional centers of innovative development which will enable to increase the effectiveness of carrying out state policy in the field of investment-innovation activity and national projects management.

Ключові слова: інноваційна діяльність, технологія, стабілізаційна політика, інвестиційна діяльність, центр інноваційного розвитку, технопарк.

Key words: innovative activity, technology, stabilization policy, investment activity, innovation development center, technopark.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Починаючи з середини ХХ-го століття інновації та нові технології стали основною рушійною силою перетворення індустріальної економічної системи у постіндустріальну. Усвідомлення необхідності впровадження інновацій для забезпечення ефективного суспільного виробництва та стійкого економічного зростання сприяло виокремленню інновацій у пріоритетний напрям стабілізаційної політики держави.

За останні десятиліття нагромаджено певний масив спеціальної літератури, у якій обґрунтовується необхідність державного втручання в інноваційну сферу, а також аналізуються окремі проблеми впровадження інновацій на практиці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженням окремих аспектів фінансування та розвитку інноваційної діяльності відображено у працях

зарубіжних вчених П. Друкера, Д. Кларка, Р. Ландау, Р. Лукаса, Р. Харрода, Й. Шумпетера та ін. Особливості впровадження інновацій в Україні та аналіз зарубіжного досвіду і можливість його застосування висвітлено у працях вітчизняних науковців А. Гальчинського, В. Гейця, К. Ільїної [2], Б. Кваснюка, П. Курмаєва [3], С. Стойки [6], І. Чичкало-Кондрацької [8], О. Чемодурова [7], А. Чухно та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У статті здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку інноваційної діяльності та дослідження стану фінансування інноваційної діяльності і впровадження інновацій на промислових підприємствах України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин на діяльність суб'єктів господарювання в економічній системі суспільства впливають негативні явища як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Тому виникає необхідність використовувати нові підходи та методи формування стійкого інноваційного розвитку з метою завоювання кращих позицій на ринку.

Впровадження інновацій призводить до оновлення номенклатури товарів, що випускаються, поліпшенню якості продукції для задоволення попиту споживачів і максимізації прибутку, отже, відбувається підвищення ефективності діяльності.

Відповідно до Закону України "Про інноваційну діяльність" інновації визначають як новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери. Інноваційну діяльність трактують як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1].

Основними принципами державної інноваційної політики є: орієнтація на інноваційний шлях розвитку економіки України; визначення державних пріоритетів інноваційного розвитку; формування нормативно-правової бази у сфері інноваційної діяльності; створення умов для збереження, розвитку і використання вітчизняного науково-технічного та інноваційного потенціалу; забезпечення взаємодії науки, освіти, виробництва, фінансово-кредитної сфери у розвитку інноваційної діяльності; ефективне використання ринкових механізмів для сприяння інноваційній діяльності, підтримка підприємства у науково-виробничій сфері; здійснення заходів на підтримку міжнародної науково-технологічної кооперації, трансферу технологій, захисту вітчизняної продукції на внутрішньому ринку та її просування на зовнішній ринок; фінансова підтримка, здійснення сприятливої кредитної, податкової і митної політики у сфері інноваційної діяльності; сприяння розвитку інноваційної інфраструктури; інформаційне забезпечення суб'єктів інноваційної діяльності; підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності [1].

У Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні виокремлено два етапи реалізації.

На першому етапі (2011—2012 роки) передбачалося створити сприятливі умови для залучення інвестицій з метою:

- удосконалення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів;
- утворення малих інноваційних підприємств;
- забезпечення розвитку та оптимізації інноваційної інфраструктури, інноваційних підприємств (інноваційних центрів, технопарків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів), наукових парків, центрів трансферу технологій і промислових кластерів;
- формування державного реєстру договорів щодо трансферу технологій; створення з урахуванням міжнародного досвіду банків розвитку, фондів підтримки малих і середніх інноваційних підприємств, венчурних фондів тощо.

На другому етапі (2013—2015 роки) передбачалося:

- залучити інвестиції з метою забезпечення розвитку високотехнологічних базових галузей економіки, зокрема аерокосмічної галузі, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, біо- та нанотехнологій, створення сучасних матеріалів, фармацевтичної продукції та медичної техніки;
- зменшити на 20 відсотків енергоємність внутрішнього валового продукту;
- залучити інвестиції з метою модернізації та реконструкції енергетичного обладнання, впровадження енергоефективних та енергозберігаючих технологій;
- створити систему фінансової підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності, зокрема визначити механізм здешевлення кредитів і заохочення комерційних банків до кредитування інвестиційних та інноваційних проектів; створити сприятливі умови для забезпечення розвитку державно-приватного партнерства у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності на паритетних умовах, що дасть можливість зменшити навантаження на бюджети всіх рівнів, збільшити обсяг недержавних інвестицій;
- впровадити техніку нового покоління та високі технології у промислове виробництво;
- провести конкурсний відбір найбільш ефективних інвестиційних та інноваційних проектів, що реалізуються в базових галузях економіки;
- запровадити проведення моніторингу стану реалізації інвестиційних та інноваційних проектів;
- забезпечити належний захист прав інтелектуальної власності вітчизняних вчених, що сприятиме формуванню та забезпеченню розвитку ринку інтелектуальної власності;
- забезпечити розвиток інноваційної інфраструктури, інноваційних підприємств (інноваційних центрів, технопарків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів), наукових парків, центрів трансферу технологій і промислових кластерів, що дасть можливість створити нові робочі місця для висококваліфікованих спеціалістів [5].

Частина поставлених завдань була виконана, проте багато питань потребують доопрацювання. Зокрема проаналізувавши таблицю 1, можна побачити суттєве

Таблиця 1. Джерела фінансування інноваційної діяльності

Роки	Загальна сума витрат	У тому числі за рахунок коштів			
		власних	державного бюджету	іноземних інвесторів	інші джерела
		млн грн.			
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9
2011	14333,9	7585,6	149,2	56,9	6542,2
2012	11480,6	7335,9	224,3	994,8	2925,6
2013	9562,6	6973,4	24,7	1253,2	1311,3

Джерело: [4].

зменшення обсягів фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів державного бюджету та за рахунок власних коштів і інших джерел фінансування.

Починаючи з 2011 року відбувається поступове зменшення суми загальних витрат на фінансування інноваційної діяльності. Такий стан є незадовільним, враховуючи неспроможність галузей національного господарства конкурувати не лише на зовнішньому, а і на внутрішньому ринку.

Звісно, політика протекціонізму певний час зможе підтримувати конкурентоспроможність національного товаровиробника на внутрішньому ринку. Проте у довгостроковій перспективі необхідно приймати рішення про підвищення конкурентоспроможності шляхом впровадження інновацій у реальному секторі економіки та створити передумови виходу на світовий ринок товарів і послуг з конкурентоспроможною продукцією.

Вважаємо за доцільне навести статистичні дані, що відображають процес впровадження інновацій на промислових підприємствах (табл. 2).

З таблиці видно, що динаміка нових технологічних процесів, які впроваджуються починаючи з 2011 року має негативну тенденцію. Незадовільним є зменшення у 2013 році маловідходних та ресурсозберігаючих технологій (502 проти 554 у 2012 році), нових видів техніки (809 проти 942 у 2012 році) та нових технологічних процесів (1576 проти 2188 у 2012 році).

Дослідники наводять конкретні приклади стимулювання інноваційної діяльності в країнах світу.

Так, наприклад, у праці І. Чичкало-Кондрацької вис-

вітлено основні шляхи сприяння розвитку інноваційної діяльності в окремих країнах світу, зокрема у Австралії — це пряме державне фінансування, система субсидій, стимулювання інвестицій, звільнення від окремих непрямих податків тощо; в Австрії — державні інвестиції, стимулювання студентів та професорсько-викладацького складу ВНЗ до виконання інноваційних проєктів, надання грантів тощо; у Бельгії — податкове кредитування, пряме державне фінансування, бюджетне відшкодування витрат на різних стадіях інноваційної діяльності, розвиток та підтримка міжнародної співпраці між реальним сектором економіки та науково-дослідними установами, стимулювання кар'єрного зростання вчених-дослідників; в Бразилії — заохочення молодих науковців, державне фінансування навчання і підвищення кваліфікації студентів, викладачів, науковців, надання стипендій тощо [8, с. 423].

К. Ільїна наводить окремі проєкти стимулювання інноваційної діяльності у країнах світу. Так, у Німеччині було організовано національний конкурс "Кращі кластери Німеччини: більше інновацій, більше росту, більше зайнятості". П'ятнадцять кластерів, що перемогли, мали одержати бюджетне фінансування у обсязі 600 млн євро на термін до 5 років; заохочувалася участь університетів і наукових закладів у НДДКР для потреб промисловості [2, с. 198].

Окрім того, у розвинутих країнах світу частка державних коштів у фінансуванні діяльності технопарків сягає 60—70 %.

О. Чемодуров як приклад розглядає перехід Країн Балтії та Східної Європи і Грузію на інноваційний вектор розвитку, які вирішували проблему модернізації економіки у процесі приватизації, ставлячи цю умову як основну при проведенні аукціонів за рівноправної участі іноземних інвесторів [7, с. 41].

Ми вважаємо, що на сучасному етапі розвитку економічної системи України, потрібно більше уваги приділяти науковій, науково-технічній, інноваційній діяльності та трансферу технологій не лише на державному рівні. Доцільно підтримувати інноваційну активність суб'єктів господарювання на регіональному та місцевому рівні. З цією метою пропонуємо створити регіональні центри інноваційного розвитку, що дасть можливість удосконалити інноваційну інфраструктуру шляхом посилення зв'язків між державними та місцевими органами влади, освітою, наукою та бізнесом.

Створення регіональних центрів інноваційного розвитку, дасть можливість підвищити ефективність проведення державної політики у сфері інвестиційно-інноваційної діяльності та управління національними проєктами (стратегічно важливими проєктами, що забезпечують технологічне оновлення та розвиток базових галузей реального сектору економіки України). Налагодження системи управління, регулювання та контролю інноваційної діяльності стане першим кроком до підвищення конкурентоспроможності національного господарства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Для успішного ведення інноваційної діяльності та розвитку технологій у відповідності з міжнарод-

Таблиця 2. Впровадження інновацій на промислових підприємствах

Роки	Питома вага підприємств, що впроваджували інновації, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки	Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової, %	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів
2009	10,7	1893	753	2685	641	4,8	1893
2010	11,5	2043	479	2408	663	3,8	2043
2011	12,8	2510	517	3238	897	3,8	2510
2012	13,6	2188	554	3403	942	3,3	2188
2013	13,6	1576	502	3138	809	3,3	1576

Джерело: [4].

ними стандартами необхідно розробити та реалізувати комплексний підхід до планування і проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, а також використання їх результатів.

Пріоритетами державної політики у сфері інноваційної діяльності та модернізації економіки має стати розвиток конкурентоспроможних наукомістких виробництв і стимулювання інноваційної активності високотехнологічних секторів економіки за рахунок створення інноваційної системи; формування технологічної платформи на базі підприємств високотехнологічного сектора економіки та стимулювання попиту на інноваційну продукцію; підготовка та перепідготовка (підвищення кваліфікації) кадрового потенціалу; налагодження стабільних внутрішніх та міжнародних коопераційних зв'язків між науковими установами, представниками бізнесу та державними органами влади шляхом формування територій інноваційного розвитку (технопарків, інноваційних комплексів, кластерних утворень тощо).

Література:

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Ільїна К.О. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки / К.О. Ільїна // Науковий вісник НЛТУ України. — 2013. — Вип. 23.1. — С. 195—203.
3. Курмаєв П. Напрями підвищення ефективності заходів державного стимулювання розвитку інноваційного підприємництва / П. Курмаєв, Є. Байрамов // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Економіка". — 2015. — №3. — С. 55—58.
4. Наукова та іноваційна діяльність (1990—2013 рр.) [Електронний ресурс] // Веб-сайт Державної служби статистики України. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] // Веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-p>
6. Стойка С.О. Інновації в туризмі як чинник стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу / С.О. Стойка // Бізнес Інформ. — 2013. — № 12. — С. 197—201.
7. Чемодуров О.М. Проблеми фінансування інноваційної діяльності підприємств / О.М. Чемодуров // Економіка України. — 2013. — № 1. — С. 40—49.
8. Чичкало-Кондрацька І. Б. Зарубіжний досвід використання механізмів стимулювання інноваційного

Рис. 1. Схема стимулювання розвитку інноваційної діяльності в Україні

Джерело: складено автором.

розвитку / І.Б. Чичкало-Кондрацька // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. — 2012. — № 1. — С. 420—432.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2002), The Law of Ukraine "About the innovation activity", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15>
2. Il'ina, K. O. (2013), "Foreign experience of financial ensuring innovation economic development", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23.1, pp. 195—203.
3. Kurmaiev, P. (2015), "Directions increasing efficiency the measures of state stimulation of innovation business development", *Naukovyj visnyk Mukachivs'koho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomika"*, no. 3, pp. 55—58.
4. The official site of State Statistics Service of Ukraine (2015), "Research and innovation activities (1990—2013)", available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "The program of investment and innovation activity in Ukraine" available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-p>
6. Stojka, S. O. (2013), "Innovative processes in tourism as a stimulative factor in development of small and medium business", *Biznes Inform*, no. 12, pp. 197—201.
7. Chemodurov, O.M. (2013), "Problems of financing innovative activity of enterprises", *Ekonomika Ukrainy*, no. 1, pp. 40—49.
8. Chychkalo-Kondrats'ka, I. B. (2012), "Foreign experience using mechanisms to encourage innovative development", *Zbirnyk naukovykh prats' Natsional'noho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, no. 1, pp. 420—432.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2015 р.